

STUDIECIRKLAR
i samarbete med Järna hembygdsförening

JÄRNA FÖRR OCH NU

TORPINVENTERING

SLÄKTFORSKNING

FOLKDRÄKTSSÖMNAD

DOKUMENTATION AV KULTURVÄSTER

Välkommen med Din anmälan. Information om ledare, dag, antal sammankomster, tid och kostnader lämnas om Du ringer eller kommer in på vår expedition på Norra Järnvägsgatan 5 i järn, tel 0755/71933, 73137.

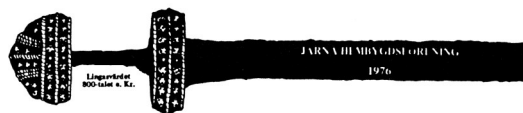

GLÖM INTE ÅRSavgiften !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!
20:- FÖR ENSKILD OCH 25:- FÖR FAMILJE. SKRIV FAMILJEMEDLEMMARNAS NAMN PÅ INBETALINGSKORTET.

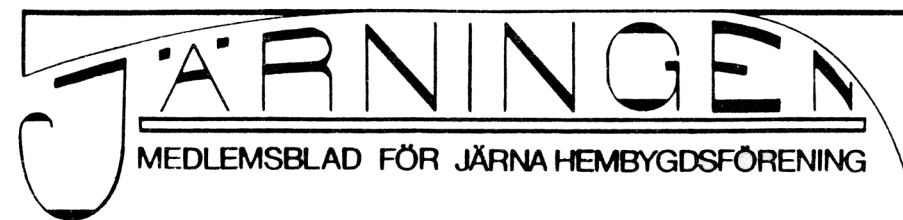
PORTGIRONUMRET ÄR 15 01 64 - 2

Kontaktpersoner i styrelsen:

Eskil Johansson	Tel 717 84
Thore Johansson	Tel 702 09
Johan Pettersson	Tel 707 90

153 00 JÄRNA
Postgiro 15 01 64-2 Bankgiro 441-0395

Nr 2

1987

Årg 2

ORDFÖRÄNDEN HAR ORDET

När den här krönikan skrives är det ännu juni månad, sommarvädret har vi förgäves väntat på, men när Du läser den, bäste medlem, får vi hoppas att juli har varit varm och fin och vårens besvärligheter glömda.

Årsmötet den 5 april inledde vårens aktiviteter, där var länsantikvarien gästtalare, han framhöll särskilt en ny uppgift för Hembygdsföreningarna, de kommer att få en viktig uppgift när naturresurslagen och den nya plan- och bygglagen PBL träder i kraft den 1 juli i år. Nya stimulerande arbetsuppgifter som väntar alltså. Vi hoppas på ett gott samarbete med de kommunala myndigheterna. Vårt program i övrigt genomfördes med god anslutning trots sämre väder än vanligt.

Ytterligare ett av våra små intakta skogsområden har under våren varit föremål för förslag om delvis exploatering. Tidigare var det som bekant skogsavverkning av den sk Trollskogen vid Tellebro, nu gäller det skogspartiet bakom Tavestavägen, som delvis skulle bebyggas. Styrelsen har yttrat sig och yrkat avslag på förslaget, vi anser att detta bebyggelsenära skogsparti behövs för framtiden, inte minst för mulleskolan. Frågan är när detta skrives inte avgjord men vi hoppas att man ska komma till en annan lösning för den föreslagna bebyggelsen.

DEN GAMLA LANDSVÄGEN OCH DEN NYA

En skildring av Järna och nuvarande
Ökneboförhållanden

Vid Kallfors kvarn har under vintern och den tidiga våren uppförts ett mycket anskrämligt pumphus. Det är byggt av energiverket för att användas till vår vattenförsörjning. Vi har tillskrivit byggnadsnämnden, som är tillståndsgivare, och begärt en utseendemässig förändring. Att ett så stilvidrigt hus har fått uppföras är märkligt med tanke på att byggnadsnämnden själv skrev i "Ditt Södertälje" år 1985 och gav råd till allmogen på landsbygden hur man skulle bygga och måla kompletterande bebyggelse, så att den ej skulle bli störande med tanke på omgivande äldre hus. Vi hoppas verkligen att byggnadsnämnden ändrar på denna utseendemässigt missprydande byggnad, som är mycket störande i denna känsligt 1700-tals miljö.

Som alla säkerligen vet, så jobbar vi med boken om Järna. Vår ambition är fortfarande att den ska komma ut i år, men då måste allt klaffa med tryckning osv. Om inte allt skulle gå i lås får vi förstås vänta till nästa år. Det har ju inte utgivits någon bok om Järna förut, så vi får ge oss till tåls, den som väntar på något gott....., säger man ju.

Vi vill även passa på och framföra ett varmt tack till herrarna Kenneth Andersson, Järna Trä, och Sven Eriksson, Hallins färg, som välvilligt och generöst bidragit till att vi under sommaren kunnat snygga till Hjulåkersstugan.

Till slut en annan sak bäste medlem, Du glömmet väl inte bort att besöka Järnahörnan på biblioteket? Där finns mycket att läsa som är lokalhistoriskt intressant.

Väl mött till höstens program, som ingår i detta nummer.

Thore Johansson.

Den gamla tiden hade som vi veta många och mycket obekvämt att draga med. Ett beständigt tema man och man emellan, i dagboksanteckningar eller i skildringar av resor i våra svenska bygder förr i världen var den bittra utgjutelsen över våra dåliga vägar.

Så tex skriver skalden C.F.Dahlgren i "Resa till Småland" om vägarna sådana de voro på hans tid eller för omkring 100 år sedan: "Jag får uppriktigt bekänna, att jag ej alls är road av resor. De knaggliga vägarna, i synnerhet närmare städerna förefalla mig såsom visa författares arbeten, där man under vackra utsikter nödgas fara fram över ett språk av den stenhårda rotväliska och under beständiga knuffar". Och ungefär sådana som författaren i fråga på sin tid fann vägarna hade de väl alltid varit ända från sin första tillblivelse och tyvärr ej allenast "knaggliga" utan de gamla vägarna voro ock spåriga och framför allt krokiga och backiga. Ja de som minnas blott ett tjugotal år tillbaka, kunna iontyga hur besvärligt det var att komma fram på landsvägen särskilt höst och vår. Och i all synnerhet måtte detta hava gällt just vägarna här i Öknebo och det närliggande Hölebo härad. Och för riktig inskärpning av denna skillnad hos den myndighetsperson, som hade tillsyn över vägen närmast söderut från Södertälje fick denna åka "kungsskjuts" genom Tveta och Ytter-Järna och in i Hölö. På Hölösidan var vägen hållen jämn och fin.

Men voro vägarna i allmänhet dåliga gjorde man sig likväl inga förhoppningar om, att det inom en överskådlig tid skulle bli annorlunda. Men - så kommo bilarna. I början - åren närmast före och

under kristiden 1914 - blott en eller annan om dagen. En av de allra första bilarna synliga på vägarna här i Södertäljetrakten var väl von Homeyers på Brogårde. Det var väl omkring 1905. (En av de första bilarna som befor vägarna inom Södertörn var en Scaniabil, som fördes av sedermera överingenjören vid Scania-Vabis, Anton Svensson, vilken utförde den första bilfärden från Malmö ända till Stockholm. Denna färd, som i varje fall företogs före 1906, väckte mycket uppseende). Den Homeyerska Brogårdebilen som var importerad från Tyskland, påminde om en kaffebrännare och dess "uffande" hördes på långt håll. Men dess maskin var svag och ofta måste bilen ha handkraft till hjälp i de svåraste backarna. Dyliga fordon syntes ej bliva några farliga konkurrenter om herraväldet på landsvägen. De voro något underliga tingestar, som man mest hade roligt åt. Men det skulle snart bli annorlunda, i synnerhet i våra bygder sedan Scania-Vabis började släppa ut i marknaden sina med allehanda förbättringar och moderniseringar utarbetade bilar. Någon större biltrafik blev det likväl inte, förrän efter kriget, men sedan har dock tillökningen, som vi veta, skett i allt raskare tempo och de olika bilmärkena är nu legio. Men i samma mån som biltrafiken ökat, blev man ute på landsbyggden allt annat än glad åt det nya fortskaffningsmedlet, som allt emellan vållade skador till liv och egendom. På den förut så stilla och lugna landsvägen, där man förut kunnat vandra sin väg fram i ostörd frid eller där forbonden hade somnat på sitt lass och hästen gick och betade på vägkanten, där började nu bilar och motorcyklar i den mån tiden gick, allt tätare följa på varandra. Idyllen var för alltid försvunnen från de gamla vägarna. Allt oftare fick man höra talas om vårdslösa "gentlemanna chaufförer", som gjorde landsbyggdens vägar osäkra för fotgängare, vilka allt oftare föredrogo att hellre vandra i diket bredvid än att utsätta sig för livsfara eller få sina kläder genompyrda av det uppvirvlade dammet eller nedstänkta av sörjan från vägen.

Mången bonde vågade sig inte på vägen med sin häst av fruktan för olycka. Bilarnas erövring av den gamla landsvägen gick fort. Men i samma mån blev ock landsbyggdens vägar alltmera misserabla. Genom den ökade användningen av automobilerna ökades dock alltmer den praktiska erfarenheten av detta transportmedels både fördelar och nackdelar. -Till nackdelarna hörde bland annat skadegörelsen av vägarna ofta genom otillåten bilhastighet men även på grund av de nya fordonens tyngd osv. Alltnog vägarna försämrades och de försämrade vägarna bidrogo till ökade trafikolyckor men även till förluster för väggassor och enskilda vägunderhållare. Som en trängande nödvändighet följde bilskatt, skärpta bestämmelser och lagar för bilbussägare och så en fullständig reformering av sättet för de gamla vägarnas underhåll och förbättring. Vägarna, som nu allmera fått karaktären av bilvägar, måste iordningställas i enlighet med denna sin uppgift. Det är väl knappast någon uppfinning i vår tid, som haft mera snabbgående och vittgående verkningar än den av motorfordonen. Förbättringen av en vägsträcka, som man förut gått och väntat på i årtionden, har nu skett i ett huj och på några få år ha de flesta sträckningarna av våra vägar gjorts oigenkännliga, tack vare bilskattemedelen. Och väggassorna ha tagit hand om vägarna. Man har svårt att föreställa sig nu några år efteråt, hur det skulle ha tett sig, om vägarna fortfarande skulle ha underhållits av enskilda. Den tiden är förbi, då vid den tiden för vägsynens hållande fram på hösten - ett stycke på några meter påförts rätt fin sand, en annan grövre sand och så stycket näst intill ganska grovt grus, grus med riktiga små kullerstenar i, så en bit mörk jordblandad grusmassa och så nästa stycke hållet i ljus färgton osv. Och så vägmärken i de allra mest brokiga färger och former. Nu är alla dessa vägmärken av trä eller sten där de med sina beteckningar och där de stodo tätast, nästan påminnande om en gammal försummad kyrkogård, bortplockade. Vägskrapan

UTFÄRDER OCH AKTIVITETER—

för Järna hembygds förening sensommaren och hästen 1987

LÖRDAGEN DEN 5 SEPTEMBER KL 10.00

Hjulåkersdagen. Tipspromenad med fina priser, som startar vid församlingshemmet. Vid Hjulåker bjuder vi på kaffe om Du tar med en kopp. Vi visar Hembygdslokalen och arkivet med samlingarna, som under det senaste året utökats med många nya föremål från bygden. Det blir även musikunderhållning. Det finns inte plats för bilar vid Hjulåker men Du kan parkera vid kyrkan eller Ulldalsskolan.

LÖRDAGEN DEN 12 SEPTEMBER KL 10.00

Bilutfärd till Nynäs - ett 1600-tals slott från Eric och Konrad Gyllenstiernas tid. Våren 1985 öppnades Nynäs herrgård, som ligger vid sörmlandskusten mellan Trosa och Nyköping, för allmänheten. Slottet, som är känt för sina imponerade stucktak, är orört sedan sekelskiftet och har alla hergårdsinventarier kvar. Samling vid Torget, Hagagatan. Tag med kaffekorg!
OBS!!! Enligt årsmötesbeslut betalar medåkande 10:- till föraren vid bilutfärder.

LÖRDAGEN DEN 26 SEPTEMBER KL 10.00

Bilutfärd i Moragarnet. Vi åker mot Orrsätra, Backa och fram till Marieberg och Ogan. Vid sjön Ogan, längst in i den forna havsvik som vi kallar Moragarnet, bosatte sig de första Järnaborna under stenåldern. Thore Johansson guidar och berättar om allt som är värt att veta. Samling vid Torget, Hagagatan. Tag med kaffekorg!
OBS!!! Enligt årsmötesbeslut betalar medåkande 10:- till föraren vid bilutfärder.

LÖRDAGEN DEN 17 OKTOBER KL 14.00 FUTURUM

Spelmansstämma med riksspelmannen Sture Sahlström. Medverkar gör även nyckelharpas- och fiolspelmän från hela Södermanland. Ett utmärkt tillfälle att bära folkdräkt!! Kaffe-servering. Sam arr. med Bygdens Blandning och Studieförbundet Vuxenskolan.

LÖRDAGEN DEN 24 OKTOBER KL 10 - 14 I LUNA

Uppföljning av arbetet med Stora Vattgruvan med bla videofilm från förra höstens arbete. Medverkar gör även vår lokale bergslagsexpert Hans Rehnberg, som under många år forskat kring bygdens gruvor. Samarr med Lions Club och Kulturförvaltningen.

ONSDAGEN DEN 4 NOVEMBER KL 19.00 I FÖRSAMLINGSEM-MET

Bland Byggnader och Befolkning i Bygden. Thore Johansson visar bilder och berättar om hur det var. Eftersits då vi bjuder på kaffe och pratar gamla minnen.

ALLA GAMLA OCH NYA MEDLEMMAR HÄLSAS HJÄRTLIGT VÄLKOMNA!!

GLÖM INTE JÄRNAHÖRNAN I BIBLIOTEKET DÄR VI ANSLÅR AKTUELL FÖRENINGSGENOMGÅNG

Förutom ovanstående aktiviteter anordnar vi studie-cirklar i samarbete med Vuxenskolan. Se sista sidan!

har fört åt sidan det gamla utslitna gruset, som väghållarna förut troget höst och vår skyfflade in på vägens mitt. I dess ställe påföres nu makadam och förstklassigt grus, i tillräckliga mängder.

Mångenstädes har vägarna blivit breddade till 7 meter och därutöver, krokarna uträtade, solida räck uppförda vid farliga krökar och där ännu ej genomgående rätnings och breddningsarbeten utförts, torde ej länge dröja, innan det sker.

Om nu de gamla, som ej fingo uppleva allt detta nya som följt efter kristidens slut, kunde stå upp igen, skulle de bli häpna över mycket men icke minst över de nya vägarna och så alla redskap och maskiner, som numera användes vid de arbeten, som förekomma där.

Men vår tid är måttlös. Det räcker ej på långt när med de vägar vi ha. Nya vägar, bredare och rakare än vi någonsin drömt om, ska det bli. Kungsvägarna från förra seklet med sina magnifika hästfordon är för gamla. Med de nya fordonen tränger sig allt mera fram fordringarna på nya kungsvägar, vägar som vad rätlinjighet beträffar väl inte kommer att ge våra rakaste järnvägslinjer långt efter. Och med den bredd som de väl komma att få, är väl meningen att kontrollen på trafikhastigheten här som i Amerika kommer att slopas.

I vår tid skall ju allt forceras mer och mer. En trogen bild av nya moderna tidens rastlöshet ger förvisso den nya vägen, som icke längre går i de gamla hästskjutsarna och gästgiveriernas tecken utan i de moderna bilarnas. Och i likhet med reformer på alla områden har detta med och på våra vägar, gått så fort, att man knapp hunnit följa med.

Över allt på de gamla herrgårdarna stå alltjämt vagnportarna fullsatta med eleganta fordon men utan användning och de ståtligaste vagnshästarna äro snart "ett minne blott". Och en hel del hantverkare både i staden och på landet ha måst lägga om sin verksamhet, övergått till den nya industrien. Men mången, som varit med på den gamla goda tiden, tänker dock säkert med vemod på de dagar,

då den gamla idylliska landsvägen med sina ojämnheter och spår fanns kvar, där bonden i lugn och ro skraltade fram med sin häst och kärra. Eller där vandraren stannade för att njuta av utsikten, som öppnade sig än här, än där eller anblicken av en elegant cupe eller victoria dragen av apelkastade hästar, körda av en livreklädd kusk.

JONAS

Bakom signaturen JONAS döljer sig läraren vid Brandalsunds skola Eric Wiren. Han skrev kåserier i Länstidningen på 1920-talet och samlade materialet i en klippbok, som efter hans död donerades till Torekällberget. Tyvärr är det inget datum för publiceringen antecknat, mer än i enstaka fall, så vi kan bara säga, en skildring från 1921-talet där författaren tänker tillbaka hur vägförhållandena i Ytter-Järna förbättrats.

TILL SALU!!!

Vykort med gamla Järnamotiv, 8 st olika	1.50/st
Nytryck av Agners karta över Öknebo Härad	80:–
Nytryck av kompanikarta för Kungliga Södermanlands Regemente	40:–

Erich Agners karta är en av de viktigaste källorna för den torpintresserade. Originalen till kartan ritades 1696.

Kompanikartan är ritad 1778 och båda reproduktionerna är i förnämligt fyrfärgstryck.

Nyheter!!!

Hällristningskortet med motiv från en 3000 år gammal hällristning vid Linga. Dubbelt med kuvert i A6 format väl lämpat för uppvaktningar, som julkort eller för korta meddelanden till Lokala Skattemyndigheten. Pris 2.50/st

Karta över Dåderön av Erich Agner 1692. 130*62 cm 204 kr
Beskrivning till ovanstående 43*55 cm 59 kr

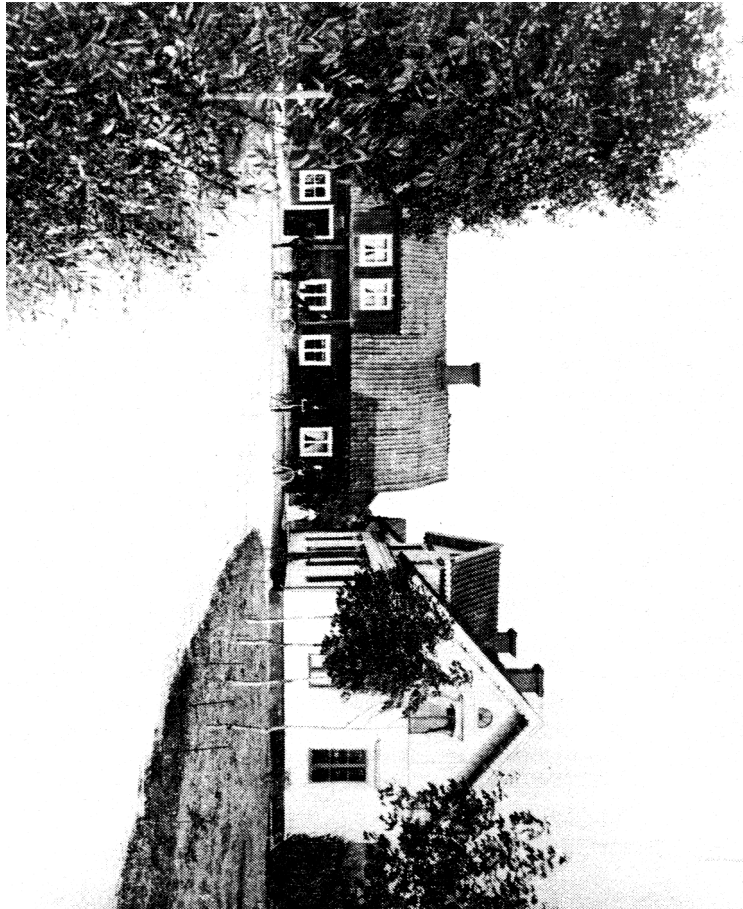
Karta över Brandalsund av Erich Agner 1697. 85*85 cm 166 kr
Beskrivning till ovanstående 55*55 cm 59 kr

Karta över Brandalsunds torp av Erich Agner 1697. 55*75cm 59 kr

Karta över brogårdet och torpen på norra sidan utfarten från Brandalsund av Erico Agnero 1697 46*69 cm 59 kr

En geologisk karta i färg. Bladet "Hörningsholm" med textdel från 1871 utgiven av Sveriges Geologiska Undersökningar (S G U). 51*68 cm 129 kr

Hör av Er till någon i styrelsen!

Pilkrogs gästgivaregård omkring år 1920. Den röda byggnaden mitt i bilden är gästgiveriet. Byggnaden flyttades 1922 till Eskilstuna, där den numera är restaurang.

STUDIECIRKLAR

i samarbete med Järna hembygdsförening

JÄRNA FÖRR OCH NU

TORPINVENTERING

SLÄKTFORSKNING

FOLKDRÄKTSSÖMNAD

DOKUMENTATION AV KULTURVÄSTER

Välkommen med Din anmälan. Information om ledare, dag, antal sammankomster, tid och kostnader lämnas om Du ringer eller kommer in på vår expedition på Norra Järnvägsgatan 5 i järn, tel 0755/71933, 73137.

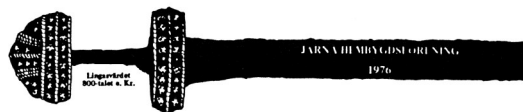

GLÖM INTE ÅRSavgiften !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!
20:- FÖR ENSKILD OCH 25:- FÖR FAMILJE. SKRIV FAMILJEMEDLEMMARNAS NAMN PÅ INBETALINGSKORTET.

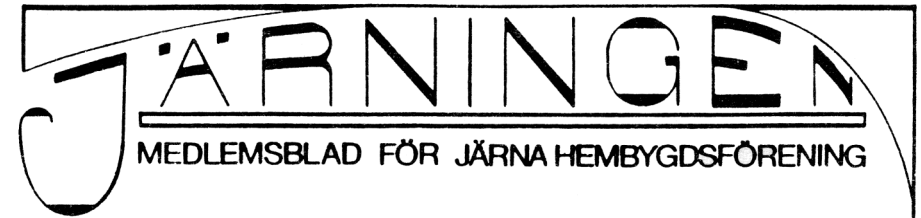
PORTGIRONUMRET ÄR 15 01 64 - 2

Kontaktpersoner i styrelsen:

Eskil Johansson	Tel 717 84
Thore Johansson	Tel 702 09
Johan Pettersson	Tel 707 90

153 00 JÄRNA
Postgiro 15 01 64-2 Bankgiro 441-0395

Nr 2

1987

Årg 2

ORDFÖRÄNDEN HAR ORDET

När den här krönikan skrives är det ännu juni månad, sommarvädret har vi förgäves väntat på, men när Du läser den, bäste medlem, får vi hoppas att juli har varit varm och fin och vårens besvärligheter glömda.

Årsmötet den 5 april inledde vårens aktiviteter, där var länsantikvarien gästtalare, han framhöll särskilt en ny uppgift för Hembygdsföreningarna, de kommer att få en viktig uppgift när naturresurslagen och den nya plan- och bygglagen PBL träder i kraft den 1 juli i år. Nya stimulerande arbetsuppgifter som väntar alltså. Vi hoppas på ett gott samarbete med de kommunala myndigheterna. Vårt program i övrigt genomfördes med god anslutning trots sämre vårväder än vanligt.

Ytterligare ett av våra små intakta skogsområden har under våren varit föremål för förslag om delvis exploatering. Tidigare var det som bekant skogsavverkning av den sk Trollskogen vid Tellebro, nu gäller det skogspartiet bakom Tavestavägen, som delvis skulle bebyggas. Styrelsen har yttrat sig och yrkat avslag på förslaget, vi anser att detta bebyggelsenära skogsparti behövs för framtiden, inte minst för mulleskolan. Frågan är när detta skrives inte avgjord men vi hoppas att man ska komma till en annan lösning för den föreslagna bebyggelsen.

TILL SALU!!!

Vid Kallfors kvarn har under vintern och den tidiga våren uppförts ett mycket anskrämligt pumphus. Det är byggt av energiverket för att användas till vår vattenförsörjning. Vi har tillskrivit byggnadsnämnden, som är tillståndsgivare, och begärt en utseendemässig förändring. Att ett så stilvidrigt hus har fått uppföras är märkligt med tanke på att byggnadsnämnden själv skrev i "Ditt Södertälje" år 1985 och gav råd till allmogen på landsbygden hur man skulle bygga och måla kompletterande bebyggelse, så att den ej skulle bli störande med tanke på omgivande äldre hus. Vi hoppas verkligen att byggnadsnämnden ändrar på denna utseendemässigt missprydande byggnad, som är mycket störande i denna känsligt 1700-tals miljö.

Som alla säkerligen vet, så jobbar vi med boken om Järna. Vår ambition är fortfarande att den ska komma ut i år, men då måste allt klaffa med tryckning osv. Om inte allt skulle gå i lås får vi förstas vänta till nästa år. Det har ju inte utgivits någon bok om Järna förut, så vi får ge oss till tåls, den som väntar på något gott....., säger man ju.

Vi vill även passa på och framföra ett varmt tack till herrarna Kenneth Andersson, Järna Trä, och Sven Eriksson, Hallins färg, som välvilligt och generöst bidragit till att vi under sommaren kunnat snygga till Hjulåkersstugan.

Till slut en annan sak bäste medlem, Du glömmer väl inte bort att besöka Järnahörnan på biblioteket? Där finns mycket att läsa som är lokalhistoriskt intressant.

Väl mött till höstens program, som ingår i detta nummer.

Thore Johansson.

Vykort med gamla Järnamotiv, 8 st olika 1.50/st

Nytryck av Agners karta över Öknebo Härad 80:-

Nytryck av kompanikarta för Kungliga Södermanlands Regemente 40:-

Erich Agners karta är en av de viktigaste källorna för den torpintresserade. Originalen till kartan ritades 1696.

Kompanikartan är ritad 1778 och båda reproduktionerna är i förnämligt fyrfärgstryck.

Nyheter!!!

Hällristningskortet med motiv från en 3000 år gammal hällristning vid Linga. Dubbelt med kuvert i A6 format väl lämpat för uppvaktningar, som julkort eller för korta meddelanden till Lokala Skattemyndigheten. Pris 2.50/st

Karta över Dåderön av Erich Agner 1692. 130*62 cm 204 kr
Beskrivning till ovanstående 43*55 cm 59 kr

Karta över Brandalsund av Erich Agner 1697. 85*85 cm 166 kr
Beskrivning till ovanstående 55*55 cm 59 kr

Karta över Brandalsunds torp av Erich Agner 1697. 55*75cm 59 kr

Karta över brogårdet och torpen på norra sidan utfarten från Brandalsund av Erico Agnero 1697 46*69 cm 59 kr

En geologisk karta i färg. Bladet "Hörningsholm" med textdel från 1871 utgiven av Sveriges Geologiska Undersökningar (S G U). 51*68 cm 129 kr

Hör av Er till någon i styrelsen!

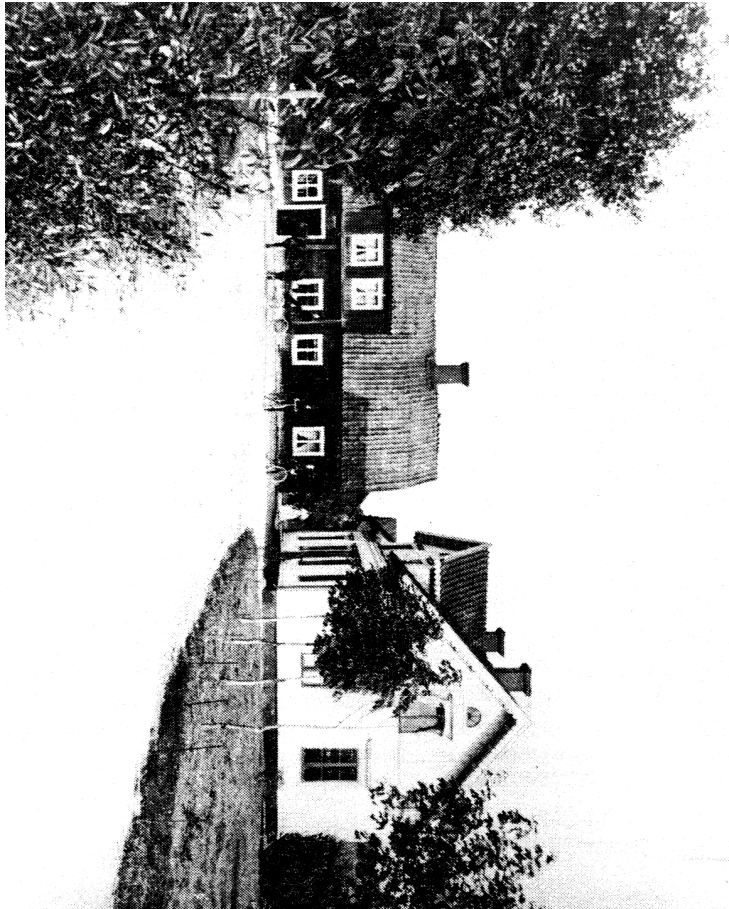
DEN GAMLA LANDSVÄGEN OCH DEN NYA

En skildring av Järna och nuvarande
Ökneboförhållanden

Den gamla tiden hade som vi veta mångt och mycket obekvämt att draga med. Ett beständigt tema man och man emellan, i dagboksanteckningar eller i skildringar av resor i våra svenska bygder förr i världen var den bittra utgjutelsen över våra dåliga vägar.

Så tex skriver skalden C.F.Dahlgren i "Resa till Småland" om vägarna sådana de voro på hans tid eller för omkring 100 år sedan: "Jag får uppriktigt bekänna, att jag ej alls är road av resor. De knaggliga vägarna, i synnerhet närmare städerna förefalla mig såsom visa författares arbeten, där man under vackra utsikter nödgas fara fram över ett språk av den stenhårda rotväliska och under beständiga knuffar". Och ungefär sådana som författaren i fråga på sin tid fann vägarna hade de väl alltid varit ända från sin första tillblivelse och tyvärr ej allenast "knaggliga" utan de gamla vägarna voro ock spåriga och framför allt krokiga och backiga. Ja de som minnas blott ett tjugotal år tillbaka, kunna iontyga hur besvärligt det var att komma fram på landsvägen särskilt höst och vår. Och i all synnerhet måtte detta hava gällt just vägarna här i Öknebo och det närliggande Hölebo härad. Och för riktig inskärpning av denna skillnad hos den myndighetsperson, som hade tillsyn över vägen närmast söderut från Södertälje fick denna åka "kungsskjuts" genom Tveta och Ytter-Järna och in i Hölö. På Hölösidan var vägen hållen jämn och fin.

Men voro vägarna i allmänhet dåliga gjorde man sig likväl inga förhoppningar om, att det inom en överskådlig tid skulle bli annorlunda. Men - så kommo bilarna. I början - åren närmast före och

Pilkrogs gästgivaregård omkring år 1920. Den röda byggnaden mitt i bilden är gästgiveriet. Byggnaden flyttades 1922 till Eskilstuna, där den numera är restaurang.

under kristiden 1914 - blott en eller annan om da-
dagen. En av de allra första bilarna synliga på
vägarna här i Södertäljetrakten var väl von Homey-
rers på Brogårde. Det var väl omkring 1905. (En av
de första bilarna som befor vägarna inom Södertörn
var en Scaniabil, som fördes av sedermera överin-
genjören vid Scania-Vabis, Anton Svensson, vilken
utförde den första bilfärden från Malmö ända till
Stockholm. Denna färd, som i varje fall företogs
före 1906, väckte mycket uppseende). Den Homeyers-
ka Brogårdebilen som var importerad från Tyskland,
påminde om en kaffebrännare och dess "uffande"
hördes på långt håll. Men dess maskin var svag och
ofta måste bilen ha handkraft till hjälp i de svår-
raste backarna. Dylika fordon syntes ej bliva
några farliga konkurrenter om herraväldet på
landsvägen. De voro något underliga tingestar, som
man mest hade roligt åt. Men det skulle snart bli
annorlunda, i synnerhet i våra bygder sedan
Scania-Vabis började släppa ut i marknaden sina
med allehanda förbättringar och moderniseringar
utarbetade bilar. Någon större biltrafik blev det
likväl inte, förrän efter kriget, men sedan har
dock tillökningen, som vi veta, skett i allt ras-
kare tempo och de olika bilmärkena är nu legio.
Men i samma mån som biltrafiken ökat, blev man ute
på landsbyggden allt annat än glad åt det nya
fortskaffningsmedlet, som allt emellan vållade
skador till liv och egendom . På den förut så stil-
la och lugna landsvägen, där man förut kunnat
vandra sin väg fram i ostörd frid eller där for-
bonden hade somnat på sitt lass och hästen gick
och betade på vägkanten, där började nu bilar och
motorcyklar i den mån tiden gick, allt tätare föl-
ja på varandra. Idyllen var för alltid försvunnen
från de gamla vägarna. Allt oftare fick man höra
talas om vårdslösa "gentlemanna chaufförer", som
gjorde landsbyggdens vägar osäkra för fotgängare,
vilka allt oftare föredrogo att hellre vandra i
diket bredvid än att utsätta sig för livsfara el-
ler få sina kläder genompyrda av det uppvirvlade
dammet eller nedstänkta av sörjan från vägen.

då den gamla idylliska landsvägen med sina ojäm-
heter och spår fanns kvar, där bonden i lugn och
ro skraltade fram med sin häst och kärra. Eller
där vandraren stannade för att njuta av utsikten,
som öppnade sig än här, än där eller anblicken av
en elegant cupe eller victoria dragen av apelkas-
tade hästar, körda av en livreklädd kusk.

JONAS

Bakom signaturen JONAS döljer sig läraren vid
Brandalsunds skola Eric Wiren. Han skrev kåserier
i Länstidningen på 1920-talet och samlade materi-
alet i en klippbok, som efter hans död donerades
till Torekällberget. Tyvärr är det inget datum för
publiceringen antecknat, mer än i enstaka fall, så
vi kan bara säga, en skildring från 1921-talet där
författaren tänker tillbaka hur vägförhållandena i
Ytter-Järna förbättrats.

har fört åt sidan det gamla utslitna gruset, som väghållarna förut troget höst och vår skyfflade in på vägens mitt. I dess ställe påföres nu makadam och förstklassigt grus, i tillräckliga mängder.

Mångenstädes har vägarna blivit breddade till 7 meter och därutöver, krokarna uträtade, solida räck uppförda vid farliga krökar och där ännu ej genomgående rätnings och breddningsarbeten utförts, torde ej länge dröja, innan det sker.

Om nu de gamla, som ej fingo uppleva allt detta nya som följt efter kristidens slut, kunde stå upp igen, skulle de bli häpna över mycket men icke minst över de nya vägarna och så alla redskap och maskiner, som numera användes vid de arbeten, som förekomma där.

Men vår tid är måttlös. Det räcker ej på långt när med de vägar vi ha. Nya vägare, bredare och rakare än vi någonsin drömt om, ska det bli. Kungsvägarna från förra seklet med sina magnifika hästfordon är för gamla. Med de nya fordonen tränger sig allt mera fram fordringarna på nya kungsvägar, vägar som vad rätlinjighet beträffar väl inte kommer att ge våra rakaste järnvägslinjer långt efter. Och med den bredd som de väl komma att få, är väl meningen att kontrollen på trafikhastigheten här som i Amerika kommer att slopas.

I vår tid skall ju allt forceras mer och mer. En trogen bild av nya moderna tidens rastlöshet ger förvisso den nya vägen, som icke längre går i de gamla hästskjutsarna och gästgiveriernas tecken utan i de moderna bilarnas. Och i likhet med reformer på alla områden har detta med och på våra vägar, gått så fort, att man knapp hunnit följa med.

Över allt på de gamla herrgårdarna stå alltjämt vagnportarna fullsatta med eleganta fordon men utan användning och de ståtligaste vagnhästarna äro snar "ett minne blott". Och en hel del hantverkare både i staden och på landet ha måste lägga om sin verksamhet, övergått till den nya industrien. Men mången, som varit med på den gamla goda tiden, tänker dock säker med vemod på de dagar,

Mången bonde vågade sig inte på vägen med sin häst av fruktan för olycka. Bilarnas erövring av den gamla landsvägen gick fort. Men i samma mån blev ock landsbygdens vägar alltmera misserabla. Genom den ökade användningen av automobilerna ökades dock alltmer den praktiska erfarenheten av detta transportmedels både fördelar och nackdelar. -Till nackdelarna hörde bland annat skadegörelsen av vägarna ofta genom otillåten bilhastighet men även på grund av de nya fordonens tyngd osv.

Alltnog vägarna försämrades och de försämrade vägarna bidrogo till ökade trafikolyckor men även till förluster för vägkassor och enskilda väghållare. Som en trängande nödvändighet följde bilskatt, skärpta bestämmelser och lagar för bilbussägare och så en fullständig reformering av sättet för de gamla vägnas underhåll och förbättring. Vägnas, som nu allmera fått karaktären av bilvägar, måste iordningställas i enlighet med denna sin uppgift.

Det är väl knappast någon uppfinning i vår tid, som haft mera snabbgående och vittgående verkningar än den av motorfordonen. Förbättringen av en vägsträcka, som man förut gått och väntat på i årtionden, har nu skett i ett huj och på några få år ha de flesta sträckningarna av våra vägar gjorts oigenkännliga, tack vare bilskattemedelen. Och vägkassorna ha tagit hand om vägarna. Man har svårt att föreställa sig nu några år efteråt, hur det skulle ha tett sig, om vägarna fortfarande skulle ha underhållits av enskilda. Den tiden är förbi, då vid den tiden för vägsynens hållande fram på hösten - ett stycke på några meter påförts rätt fin sand, en annan grövre sand och så stycket näst intill ganska grovt grus, grus med riktiga små kullerstenar i, så en bit mörk jordblandad grusmassa och så nästa stycke hållet i ljus färgton osv. Och så vägmärken i de allra mest brokiga färger och former. Nu är alla dessa vägmärken av trä eller sten där de med sina beteckningar och där de stodo tätast, nästan påminnande om en gammal försummad kyrkogård, bortplockade. Vägskrapan

UTFÄRDER OCH AKTIVITETER—

för Järna hembygds förening sensommaren och hästen 1987

LÖRDAGEN DEN 5 SEPTEMBER KL 10.00

Hjulåkersdagen. Tipspromenad med fina priser, som startar vid församlingshemmet. Vid Hjulåker bjuder vi på kaffe om Du tar med en kopp. Vi visar Hembygdslokalen och arkivet med samlingarna, som under det senaste året utökats med många nya föremål från bygden. Det blir även musikunderhållning. Det finns inte plats för bilar vid Hjulåker men Du kan parkera vid kyrkan eller Ulldalsskolan.

LÖRDAGEN DEN 12 SEPTEMBER KL 10.00

Bilutfärd till Nynäs - ett 1600-tals slott från Eric och Konrad Gyllenstiernas tid. Våren 1985 öppnades Nynäs herrgård, som ligger vid sörmlandskusten mellan Trosa och Nyköping, för allmänheten. Slottet, som är känt för sina imponerade stucktak, är orört sedan sekelskiftet och har alla hergårdsinventarier kvar. Samling vid Torget, Hagagatan. Tag med kaffekorg!
OBS!!! Enligt årsmötesbeslut betalar medåkande 10:- till föraren vid bilutfärder.

LÖRDAGEN DEN 26 SEPTEMBER KL 10.00

Bilutfärd i Moragarnet. Vi åker mot Orrsättra, Backa och fram till Marieberg och Ogan. Vid sjön Ogan, längst in i den forna havsvik som vi kallar Moragarnet, bosatte sig de första Järnaborna under stenåldern. Thore Johansson guidar och berättar om allt som är värt att veta. Samling vid Torget, Hagagatan. Tag med kaffekorg!
OBS!!! Enligt årsmötesbeslut betalar medåkande 10:- till föraren vid bilutfärder.

LÖRDAGEN DEN 17 OKTOBER KL 14.00 FUTURUM

Spelmansstämma med riksspelmannen Sture Sahlström. Medverkar gör även nyckelharpas- och fiolspelmän från hela Södermanland. Ett utmärkt tillfälle att bära folkdräkt!! Kaffe-servering. Sam arr. med Bygdens Blandning och Studieförbundet Vuxenskolan.

LÖRDAGEN DEN 24 OKTOBER KL 10 - 14 I LUNA

Uppföljning av arbetet med Stora Vattgruvan med bla videofilm från förra höstens arbete. Medverkar gör även vår lokale bergslagsexpert Hans Rehnberg, som under många år forskat kring bygdens gruvor. Samarr med Lions Club och Kulturförvaltningen.

ONSDAGEN DEN 4 NOVEMBER KL 19.00 I FÖRSAMLINGSEMMET

Bland Byggnader och Befolkning i Bygden. Thore Johansson visar bilder och berättar om hur det var. Eftersits då vi bjuder på kaffe och pratar gamla minnen.

ALLA GAMLA OCH NYA MEDLEMMAR HÄLSAS HJÄRTLIGT VÄLKOMNA!!

GLÖM INTE JÄRNAHÖRNAN I BIBLIOTEKET DÄR VI ANSLÅR AKTUELL FÖRENINGSGRAFISK INFORMATION

Förutom ovanstående aktiviteter anordnar vi studie-cirklar i samarbete med Vuxenskolan. Se sista sidan!